

Ο Μητροπολίτης Μαρωνείας για την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας στην έρευνα μνημείων και κειμηλίων

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Μαρωνείας και Κομοτηνής](#)

Ο Σεβασμιώτατος [Μητροπολίτης Μαρωνείας και Κομοτηνής κ. Παντελεήμων](#) παρουσίασε χθες στην αίθουσα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κομοτηνής, μεταξύ άλλων ομιλητών, το βιβλίο του Καθηγητού κ. Γεωργίου Τσιγάρα, Προέδρου του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, υπό τον τίτλο: «Η αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών στην έρευνα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων και κειμηλίων».

Το βιβλίο επιμελήθηκε ο μεταδιδακτορικός ερευνητής του Εργαστηρίου κ.

Δημήτριος Καλπάκης και ο κ. Διονύσιος Τσεντικόπουλος, μέλος ΕΔΙΠ του Εργαστηρίου του Τμήματος.

Ο Σεβασμιώτατος ευχαριστώντας τον κ. Τσιγάρα για την ευγενική του πρόσκληση στην εκδήλωση αυτή, ανέφερε ότι χάρη στις ψηφιακές τεχνολογίες ο επισκέπτης ενός βυζαντινού Ναού ή ενός Εκκλησιαστικού Μουσείου μπορεί να βλέπει μια εικονική αναπαράσταση των μνημείων, των Ι. Μονών και Ναών, την ώρα που περιηγείται στον χώρο τους. Τόνισε δε, ότι η τεχνολογία όταν χρησιμοποιείται σωστά, όταν γίνεται δεξιά χρήσις, όπως έλεγαν οι Πατέρες της Εκκλησίας μας, μπορεί να γίνει όχημα πολιτισμού και πίστης και μπορεί να γεφυρώσει το χθες με το αύριο, για το καλό των ανθρώπων.

Η ομιλία του Μητροπολίτη Μαρωνείας

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ !

Εύχαριστώ τὸν Πρόεδρο τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καὶ Ἐθνολογίας καὶ Διευθυντὴ τοῦ Ἐργαστηρίου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Καθηγητὴ κ. Γεώργιο Τσιγάρα, γιὰ τὴν εὐγενικὴ πρόσκληση νὰ συμμετάσχω στὴν παρουσίαση τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ συλλογικοῦ τόμου σχετικοῦ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ψηφιακῶν τεχνολογιῶν στὴν ἔρευνα τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μνημείων καὶ κειμηλίων.

Ὡστόσο, ἴσως νὰ ἀναρωτιέστε ποιά εἶναι ἡ θέση ἐνὸς κληρικοῦ στὸ πάνελ αὐτό. Ποιό λόγο θὰ μπορούσε νὰ διατυπώσει γιὰ τὸν ψηφιακὸ κόσμο καὶ μάλιστα γιὰ τὴν χρήση τῶν ψηφιακῶν τεχνολογιῶν στὴν ἔρευνα τῶν βυζαντινῶν μνημείων καὶ κειμηλίων.

Γράφοντας αὐτὸ τὸ κείμενο μὲ ἀπασχολοῦσε ἔντονα τὸ ἐρώτημα ποιά σχέση μπορεῖ νὰ ἔχει ἓνα ἱερὸ λατρευτικὸ ἀντικείμενο ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ καὶ τὴν μεταβυζαντινὴ παράδοση, τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτιστικὴ μας παράδοση μὲ τὶς νέες τεχνολογίες. Εἶναι δυνατὴ ἡ συνεργασία τους;

Τὸ βιβλίο ποὺ παρουσιάζουμε σήμερα προσέφερε ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτήματά μου, γιὰτὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν φοβᾶται τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ

πρόοδο, ή πίστη και ή έπιστήμη δέν είναι αντίθετες, δέν συγκρούονται, γιατί ή ιστορία τής Έκκλησίας μας έχει δείξει ότι μπορούν νά συνυπάρξουν άρμονικά, με τήν προϋπόθεση όμως ότι ή έπιστήμη ύπηρετεί τόν άνθρωπο και τήν πρόοδό του.

Είναι αυτόνομη, αλλά θα τόνισω, ότι για τήν Έκκλησία τά βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία μας δέν είναι άπλως και μόνο πέτρες και χρώματα που έρχονται από τò παρελθόν. Είναι ζωντανές μαρτυρίες τής πίστης, είναι ή έκφραση τής πίστης και τής ταυτότητας τών μελών τής Έκκλησίας μας. Έπιπλέον είναι φορείς μνήμης τής ζωής τής Έκκλησίας, είναι έργα τών χειρών τών πατέρων μας.

Θά αναφερθώ έν συντομία στις σύγχρονες τεχνολογίες για νά άποτελέσουν τήν άφετηρία τών σκέψεών μου που θα ακολουθήσουν.

Οι νέες τεχνολογίες, όπως ή Τεχνητή Νοημοσύνη, ο «έξυπνος βοηθός», όπως όνομάστηκε, μπορεί νά άποκαταστήσει, ψηφιακά βέβαια, κατεστραμμένα μνημεία και φθαρμένα έργα τέχνης. Με τήν τεχνολογία αυτή δέν θα άλλιωθει τò πρωτότυπο έργο τέχνης και έπιπροσθέτως μάς δίνεται ή δυνατότητα νά «δούμε», νά έχουμε μπροστά μας μιá εικόνα για παράδειγμα στην άρχική της μορφή.

Η Έπαυξημένη Πραγματικότητα παρέχει ψηφιακές πληροφορίες μέσω φορητών συσκευών και ο έπισκέπτης ένδòς βυζαντινού ναού ή ένδòς Έκκλησιαστικού Μουσείου μπορεί νά βλέπει μιá εικονική άναπαράσταση του μνημείου τήν ώρα που περιηγείται στον χώρο του, καθώς και νά άναβιώνουν μπροστά του οι χαμένες και φθαρμένες από τόν χρόνο μορφές και τά κατεστραμμένα σχήματα.

Η Εικονική Πραγματικότητα παρέχει τήν δυνατότητα εικονικών περιηγήσεων σε βυζαντινά μνημεία, σε μοναστήρια και ναούς, ώστε νά γνωρίσουμε τήν ιστορία και τήν τέχνη τους. Είναι βέβαια αυτόνομη ότι ή εικονική πραγματικότητα δέν μπορεί νά ύποκαταστήσει τήν συμμετοχή στην λατρεία και στα μυστήρια τής Έκκλησίας. Δέν μπορεί νά ύποκαταστήσει τήν έν Χριστῶ εύχαριστιακή συνάντηση τών προσώπων.

Θά πρέπει όμως νά έπισημάνω ότι οι ψηφιακές αυτές τεχνολογίες έχουν τήν άρχή τους στην ψηφιοποίηση και τήν τεκμηρίωση, αυτή είναι ή βάση τους. Η ψηφιοποίηση έχει μεγάλη σημασία για τήν έφαρμογή τών παραπάνω μεθόδων, γιατί, ένῶ διασώζουν, καταγράφουν και τεκμηριώνουν τά μνημεία και τά κειμήλια, παρέχουν τις άπαραίτητες πληροφορίες για τήν άνάπτυξη τών παραπάνω τεχνολογιών.

Είναι, λοιπόν, προφανές ότι με τις ψηφιακές τεχνολογίες ώφελείται όχι μόνο ο έπιστήμονας και ο ειδικός, αλλά και τò εύρò κοινό. Η τεχνολογία είναι άκόμη στην ύπηρεσία του ανθρώπου, γίνεται ή γέφυρα με τήν όποία ο άνθρωπος, ο περιηγητής,

ὁ μαθητὴς καὶ ὁ φοιτητὴς μεταβαίνει στὴν γνώση. Γνωρίζει μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ κειμήλια τῆς πίστεως καὶ τῆς ἱστορίας.

Οἱ ψηφιακὲς αὐτὲς τεχνολογίες εἶναι ἓνα εἶδος «κιβωτοῦ» τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς, ἀκριβῶς γιατί διασώζουν τὰ κειμήλιά μας ἀπὸ τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς καθημερινῆς τους χρήσης καὶ φέρνουν τὴν γνώση πιὸ κοντὰ στὸν ἄνθρωπο. Τολμῶ νὰ πῶ ὅτι ἡ τεχνολογία λειτουργεῖ, ἢ γιὰ νὰ τὸ διατυπώσω ἀκριβέστερα, μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὅπως τὸ βιβλίο, ὅταν μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῆς τυπογραφίας ἀπὸ τὸν Γουτεμβέργιο τὸν 16ο αἰῶνα ἐπῆλθε μιὰ ἐπανάσταση. Μὲ τὴν τυπογραφία περάσαμε ἀπὸ τὸ ἀκριβὸ καὶ γιὰ λίγους χειρόγραφο, στὸ φθηνότερο καὶ γιὰ περισσότερους βιβλίο. Τότε, ἓνα εὐρύτερο κοινὸ ἀπέκτησε πλέον πρόσβαση στὴν γνώση. Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι κάπως ἔτσι μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ καὶ ἡ ψηφιακὴ τεχνολογία. Εἶναι μιὰ τομὴ στὴν πολιτιστικὴ ἱστορία, εἶναι μιὰ τομὴ ποὺ μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὑποστηρικτικὰ καὶ βοηθητικὰ στὴν πραγματικὴ ζωὴ καὶ στὸν πραγματικὸ κόσμο.

Ὅμως εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦν ὅτι ἡ ψηφιακὴ τεχνολογία εἶναι μιὰ πρόκληση μὲ τὴν ὁποία θὰ ἀναμετρηθοῦμε μὲ διάλογο καὶ καλὴ πίστη, μὲ βάση ὅμως τίς, κατὰ τὴν γνώμη μου, παρακάτω διαπιστώσεις καὶ προϋποθέσεις:

Πρῶτον: Ἡ τεχνολογία εἶναι ἓνα ἐργαλεῖο στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι αὐτοσκοπός. Εἶχε παλαιότερα γράψει ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ὅτι «δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ ἱερὸ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μοιράστηκε τὴ φύση του». Συνεπῶς πρέπει νὰ διαφυλάξουμε αὐτὴ τὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, νὰ διαφυλάξουμε τὴν ἀνεξαρτησία του, νὰ προστατεύσουμε τὴν ἐλευθερία του, πνευματικὴ καὶ σωματικὴ. Τίποτε καὶ κανένα «ρομπότ» δὲν χρειάζεται καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἐπιστήμη πρέπει νὰ παραμείνει ἀνθρωποκεντρικὴ καὶ νὰ ἐξελίσσεται μὲ σεβασμὸ στὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια.

Δεύτερον: Στὴν ἀνεξέλεκτη ἐξέλιξη τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας ἐνυπάρχει ὁ κίνδυνος μιᾶς ἐπιφανειακῆς καὶ θὰ ἔλεγα ρηχῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν πολιτιστικὴ μας κληρονομιά. Εἶναι ἀνάγκη σήμερα νὰ προβληματιστοῦμε γιὰ τὴν γνωσιολογικὴ βαρύτητα μιᾶς εἰκονικῆς θέασης τῶν μνημείων καὶ τῶν κειμηλίων. Μήπως ἡ εἰκονικὴ πραγματικότητα μᾶς προσφέρει μιὰ ψευδαἰσθησιμὴ γνώση σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν βιωματικὴ θέα, τὴν ψηλάφηση, τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων; Μήπως πρέπει νὰ ἐνθαρρύνουμε τὴν βιωματικὴ ἐμπειρία πέρα ἀπὸ τὴν εἰκονικὴ πραγματικότητα;

Τρίτον: Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν ὡς τρόπο τῆς ζωῆς τους τὸ μέτρον. «Μέτρον

ἄριστον», ἔλεγε ὁ Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος. Γι' αὐτὸ εἶναι ἔκδηλη ἡ ἀνησυχία στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἢ χωρὶς μέτρο χρήση τῶν ψηφιακῶν τεχνολογιῶν, ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς νέους, θὰ ἀπομονώσει τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἡ πολιτιστικὴ μας κληρονομιά βιώνεται συλλογικά, βιώνεται μέσα ἀπὸ τὴν κοινότητα καὶ τὴν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, μέσα ἀπὸ τὸ προσκύνημα, κυρίως ὅμως μέσα ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ στὸ κοινὸν ποτήριον, στὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Τέταρτον: Ἡ πολιτιστικὴ κληρονομιά τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχει καὶ μιὰ ἱερή, λατρευτικὴ διάσταση. Τὰ μνημεῖα μας, οἱ ναοὶ καὶ τὰ κειμήλια, εἶναι πολιτιστικὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ εἶναι καὶ φορεῖς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸ εἶναι πρωτίστως λατρευτικὰ ἀντικείμενα. Πιστεύω καὶ προτρέπω τοὺς ἐργαζομένους στὶς ψηφιακὲς τεχνολογίες ἐπιστήμονες, σὲ συνεργασία μὲ πνευματικοὺς ἀνθρώπους καὶ κληρικοὺς νὰ προβληματιστοῦν καὶ νὰ προτείνουν λύσεις, ὥστε μὲ τὴ χρήση τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας τὰ μνημεῖα καὶ τὰ κειμήλια νὰ μὴν ἐκκοσμικευτοῦν, νὰ μὴν χάσουν τὴν ἱερότητά τους καὶ νὰ διασφαλίσουμε ὅτι ὁ ψηφιακὸς κόσμος εἶναι μὲν ἀναγκαῖος καὶ παίζει θετικὸ ρόλο στὴν διάσωση καὶ προβολὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὅμως εἶναι ἐξίσου σημαντικὸ νὰ διασφαλίσουμε ὅτι ὁ ψηφιακὸς χῶρος θὰ χρησιμοποιεῖ τὶς πολιτισμικὲς αὐτὲς ἐκφράσεις τῆς πίστεώς μας μὲ σεβασμὸ χωρὶς νὰ ἐξαλείψει τὴν ἱερότητά τους καὶ γενικότερα χωρὶς νὰ ἐξελείψει τὸ μυστήριον στὴν ζωὴ μας.

Ἄς περάσουμε ὅμως στὸ βιβλίον ποὺ παρουσιάζουμε ἀπόψε. Στὶς ὀκτὼ περιεκτικὲς καὶ πυκνὲς μελέτες τοῦ ἀναδεικνύεται ἡ χρησιμότητα τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας στὴν ἔρευνα τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μνημείων καὶ κειμηλίων.

Εἶναι μιὰ ἀκόμη ἔκδοση τῶν χωρὶς τυμπανοκρουσίες ἐργαζομένων Μελῶν τοῦ Ἐργαστηρίου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καὶ Ἐθνολογίας τοῦ Πανεπιστημίου μας, μὲ τὴν ὁποία παρουσιάζεται τὸ θέμα τῆς σχέσης τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας μὲ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα καὶ κειμήλια καὶ τοποθετεῖται ἐπάνω σὲ ἓνα εὐρὸ ἐπιστημονικὸ φάσμα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες δύο πρῶτες θεωρητικὲς μελέτες γιὰ τὴν ψηφιακὴ τεχνολογία τῶν κυρίων Γεωργίου Παυλίδου καὶ Κυριάκου Σγουρόπουλου, διαβάζουμε τὶς μελέτες τοῦ καθηγητῆ Βασίλη Τσιούκα γιὰ τὴν διαχείριση τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μνημείων μὲ μεθόδους τριαδιάστατης ἀποτύπωσης, τοῦ μεταδιδακτορικοῦ ἐρευντῆ καὶ ἀρχαιολόγου Δημήτρη Καλπᾶκη γιὰ τὴν χαρτογραφικὴ ἀπεικόνιση τῶν μνημείων καὶ τὴν πολιτισμικὴ τους διαχείριση, καὶ τὴν ψηφιακὴ ἀξιοποίηση τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μνημείων τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὶς ἀρχαιολόγους κυρίες Βασιλικὴ Γιαννάκη καὶ Ἀθηνᾶ Ζωγάκη. Στὴ συνέχεια, ἡ ἀρχαιολόγος κυρία Ἀναστασία Λίνδα μελετᾷ τὴν σύζευξη παρεθόντος

καὶ παρόντος μέσω τῆς τεχνολογίας, ἐνῶ ὁ μεταδιδακτορικὸς ἐρευνητὴς καὶ συνεργάτης τῆς Μητροπόλεώς μας κ. Κωνσταντῖνος Σεραφειμίδης συνδυάζει στὴν μελέτη του τὰ μεθοδολογικὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζουν τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μὲ τὴν ψηφιακὴ ἀξιοποίησή τους.

Εἶναι, κατὰ τὴν προσωπικὴ μου ἄποψη φανερό, ὅτι στὸν τόμο αὐτὸ οἱ μελέτες διακρίνονται ἀπὸ τὶς θεωρητικὲς ἀρχὲς ποὺ ἀνέφερα προηγουμένως καὶ ὁ ἄξονας ποὺ τὶς διαπερνᾷ εἶναι ἐνιαῖος, παρὰ τὶς θεματικὲς ἰδιαιτερότητες τῶν ὀκτῶ μελετῶν. Στὸν τόμο αὐτὸ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα καὶ κειμήλια ἀντιμετωπίζονται μὲ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἱερότητά τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἀπαιτοῦν ὡς μνημεῖα τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς καὶ τῆς συλλογικῆς μας μνήμης. Εἶναι ἐμφανὲς στὸ βιβλίο αὐτὸ ὅτι τὰ κειμήλια ἀντιμετωπίζονται ἀνθρωποκεντρικὰ καὶ ταυτόχρονα ἀναδεικνύεται ὁ λατρευτικὸς τους χαρακτήρας.

Ὅφείλω νὰ συγχαρῶ τὸν Πρόεδρο τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καὶ Ἐθνολογίας καὶ Διευθυντὴ τοῦ Ἐργαστηρίου, ἀλλὰ καὶ στενὸ συνεργάτη τῆς Μητροπόλεώς μας, Καθηγητὴ κ. Γεώργιο Τσιγάρρα, γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ αὐτὴ πρωτοβουλία καὶ γιὰ τὴν ἐπιλογή αὐτῆς τῆς ἐνδιαφέρουσας θεματολογίας. Νὰ συγχαρῶ ἐπίσης τοὺς συνεπιμελητὲς τοῦ τόμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Τσιγάρρα, τὸν μεταδιδακτορικὸ ἐρευνητὴ τοῦ Ἐργαστηρίου κ. Δημήτριο Καλπᾶκη καὶ τὸν κ. Διονύσιο Τσεντικόπουλο, μέλος ΕΔΙΠ τοῦ Ἐργαστηρίου τοῦ Τμήματος.

Ἰδιαίτερες εἶναι οἱ συγχαρητήριες προσηρήσεις στὸν ἐκδότη κ. Ἀντώνη Σταμούλη ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοση, ποὺ πάντα καὶ μὲ ἰδιαίτερη προθυμία στηρίζει τὶς ἐκδοτικὲς δραστηριότητες τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καὶ Ἐθνολογίας καὶ βεβαίως τὸν «Παρατηρητὴ τῆς Θράκης» καὶ τὴν κυρία Τζένη Κατσαρῆ γιὰ τὴν στήριξη καὶ προβολὴ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς προσπάθειας, καθὼς καὶ γενικότερα γιὰ τὴν συμβολὴ της στὴν προβολὴ τοῦ πολιτισμοῦ στὴν περιοχὴ μας.

Ὅλοκληρώνοντας τὴν σύντομη αὐτὴ εἰσήγηση, θεωρῶ ὅτι οἱ ψηφιακὲς τεχνολογίες συγκλίνουν, ἢ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ συγκλίνουν, σὲ ἕναν δημιουργικὸ διάλογο μεταξὺ πίστεως καὶ ἐπιστήμης, γιατί γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία οἱ νέες τεχνολογίες, ὅταν χρησιμοποιοῦνται σωστά, ὅταν γίνεται δεξιὰ χρῆσις, ὅπως ἔλεγαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, μποροῦν νὰ γίνουν ὄχημα πολιτισμοῦ καὶ πίστεως, μποροῦν νὰ γεφυρώσουν τὸ χθὲς μὲ τὸ αὔριο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ θὰ τολμήσω νὰ πῶ ὅτι τὰ καλὰ ἔργα τῶν χειρῶν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἡ τεχνολογία, μποροῦν νὰ βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπο στὴν πορεία του πρὸς τὴν σωτηρία, στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

